

Bp prof. dr hab. Andrzej F. Dziuba
 Wydział Teologiczny UKSW w Warszawie
 Stary Rynek 24/30E
 99-400 Łowicz

Ocena całokształtu dorobku naukowego, działalności dydaktycznej i organizacyjnej oraz książki profesorskiej w związku z postępowaniem o nadanie tytułu profesora nauk teologicznych dla ks. dr. hab. Zbigniewa Wanata, profesora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

I. Sylwetka kandydata: Studia i formacja intelektualna

Ks. Zbigniew Wanat urodził się 24.01.1961 r. w Gdyni. Tam uczęszczał do szkoły podstawowej, a następnie do Technikum Łączności w Gdańsku. Po zdaniu egzaminu dojrzałości w roku 1981 przez trzy lata studiował na Wydziale Elektrycznym Politechniki Gdańskiej.

W latach 1984-1990 odbył studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym diecezji chełmińskiej w Pelplinie, uwieńczone w roku 1990 - na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim - obroną pracy magisterskiej pt. *Uzasadnienie nakazu przebaczenia chrześcijańskiego w Ef 4, 32*, napisanej pod kierunkiem bpa prof. dra hab. Jana Szlagi. Po święceniach kapłańskich w 1991 r. pracował jako wikariusz w parafii p.w. Matki Boskiej Zwycięskiej w Toruniu, będąc jednocześnie, w latach szkolnych 1990/1991 i 1991/1992, nauczycielem religii w Zespole Szkół Elektrycznych w Toruniu.

Ks. Z. Wanat w latach 1992-1997 odbył studia specjalistyczne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w zakresie teologii moralnej. Warto dodać, że w roku akademickim 1995/1996 był już zatrudniony na Wydziale Teologii KUL jako asystent i prowadził ćwiczenia z teologii moralnej ogólnej. Jednocześnie pogłębiał znajomość języka niemieckiego i włoskiego w uniwersyteckich ośrodkach zagranicznych oraz prowadził badania do pracy doktorskiej. M.in. w roku 1993 w bibliotece Uniwersytetu Ludwika-Maksymiliana w Monachium, a w 1995 r. na Wydziale Teologicznym Północnych Włoch w Mediolanie. W roku 1997 uzyskał doktorat nauk teologicznych na podstawie rozprawy pt. *Prawda jako korelat sumienia w świetle nauczania Jana Pawła II. Aspekt teologiczny,*

przygotowanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Janusza Nagórnego, a która zyskała bardzo pozytywne opinie recenzentów.

Od września 1997 ks. Z. Wanat jest wykładowcą teologii moralnej w Wyższym Seminarium Duchownym w Toruniu, a w latach 1997-2002 wykładał teologię moralną w Toruńskim Instytucie Teologicznym, podobnie w latach 1999-2003 w Wyższym Seminarium Duchownym Zgromadzenia Ducha Świętego w Bydgoszczy. Od roku akademickim 2001/2002 ks. Z. Wanat związany jest z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, a od 1.11.2002 r. został zatrudniony na stanowisku adiunkta najpierw w Zakładzie Teologii Moralnej i Katolickiej Nauki Społecznej, a po reorganizacji w Katedrze Teologii Moralnej i Duchowości.

Na podstawie rozprawy: *Sumienie w blasku Prawdy. Polska teologia sumienia XX wieku* oraz po kolokwium, które odbyło się 21.06.2012 r., uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego nauk teologicznych. Ks. dr hab. Z. Wanat od 2017 r. jest kierownikiem Katedry Teologii Moralnej i Duchowości na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

II. Dorobek naukowo-badawczy

Charakterystyka dorobku naukowego przed habilitacją

Po stopniu doktora, a przed uzyskaniem stopnia doktora habilitowanego ks. Z. Wanat znacznie powiększył swój dorobek naukowy. Oczywiście najważniejszym osiągnięciem jest wspomniana monografia: *Sumienie w blasku Prawdy. Polska teologia sumienia XX wieku* (Toruń 2012), która była jednym z elementów przewodu habilitacyjnego. Ważnymi etapami prowadzonych badań jest dwadzieścia osiem artykułów, dwanaście recenzji, redakcja jednej monografii wieloautorskiej *Bioetyka personalistyczna wobec wyzwań biomedycyny*, (Toruń 2011) oraz dwanaście sprawozdań, osiemnaście artykułów popularnych i redakcja czterech numerów biuletynu katechetycznego. Główny kierunek poszukiwań naukowych na tym etapie rozwoju drogi naukowej koncentrowały się zwłaszcza na sumieniu, sakramentalnych wymiarach życia moralnego, zagadnieniach bioetycznych oraz przygotowaniu do sprawowania sakramentu pokuty i pojednania i innymi szczegółowymi kwestiami. Warto schematycznie wskazać na niektóre, bardziej konkretne elementy tego dorobku i jego systematyczny rozwój naukowo-badawczy.

a/ Problematyką sumienia ks. Z. Wanat zajmuje się już od czasów doktoratu: *Prawda jako korelat sumienia w świetle nauczania Jana Pawła II. Aspekt teologiczny*. Potem pojawiły

się dalsze badania, inspirowane nauczaniem Jana Pawła II, opublikowane m.in. w artykułach: *Człowiek sumienia na drogach rozumu i wiary*, w: *Polska filozofia wobec Fides et ratio. Toruń 19-21.04.1999 – materiały z konferencji*, red. M. Grabowski, Toruń 1999, s. 183-193; *Sumienie błędne w świetle nauczania Jana Pawła II*, „Theologica Thoruniensia” 1 (2000), s. 241-271; *Chrześcijanin człowiekiem sumienia w świetle nauczania Jana Pawła II*, „Razem”. Biuletyn Instytutu Akcji Katolickiej Diecezji Toruńskiej 4 (2000), s. 24-36; *Problem kreatywności ludzkiego sumienia*, „Theologica Thoruniensia” 3 (2002), s. 249-262; *Dialogalny wymiar ludzkiego sumienia. Na kanwie nauczania Jana Pawła II*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 6 (2003), s. 299-311; *Sumienie*, w: *Jan Paweł II – Encyklopedia Nauczania Moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Radom 2005, s. 511-516.

Problematyka sumienia znalazła się także w dalszych artykułach, z pewnymi akcentami z dziejów polskiej teologii moralnej: *W trosce o prawe sumienie*, w: *Świadek nadziei. Ks. prof. Janusz Nagórny – twórca i nauczyciel teologii moralnej*, red. A. Derdziuk, Lublin 2008, s. 243-254; *Troska o sumienie troską o godność człowieka*, w: *W trosce o godność człowieka*, red. S. Mazur, T. Syczewski, Drohiczyn 2008, s. 23-42; *Stan badań nad polską teologią sumienia XX wieku*, „Teologia i Moralność” 2 (2007), s. 119-135. Wydaje się zatem, że wręcz naturalnym owocem tych interesujących i coraz bardziej pogłębionych poszukiwań oraz badań była rozprawa habilitacyjna: *Sumienie w blasku Prawdy. Polska teologia sumienia XX wieku*, Toruń 2012.

b/ Kolejnym obszarem badawczym ks. dr. hab. Zbigniewa Wanata jest sakrament pokuty i pojednania. Efektem tych badań były m.in. artykuły: *Kapłan-spowiednik – sługa miłości potężniejszej niż grzech*, „Teologia i Człowiek” (2006) nr (7-8), s. 271-288; *Soteryjne uzasadnienie nakazu przebaczenia chrześcijańskiego w Ef 4, 32*, „Theologica Thoruniensia” 4 (2003), s. 253-263 i „*Odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom*”, w: *Słowa nadziei*, red. M. Mróz, Toruń 2005, s. 135-160. W ten nurt badawczy wpisują się także wartościujące recenzje.

c/ Problematykę wartości ludzkiego życia, od poczęcia do naturalnej śmierci ks. dr. hab. Z. Wanat podjął m.in. w następujących artykułach: *Jesień życia człowieka według Jana Pawła II*, „Theologica Thoruniensia” 5 (2004), s. 277-289; *Dar rodzicielstwa. W dziesiątą rocznicę opublikowania encykliki Jana Pawła II Evangelium vitae*, „Theologica Thoruniensia” 6 (2005), s. 303-325; *Zapłodnienie in vitro jako kwestia sumienia*, w: *Ksiądz Profesor Janusz Nagórny – teolog moralista (1950-2006)*, red. K. Jeżyna, J. Gocko,

W. Rzepa, Lublin 2010, s. 263-285; *Dziecko jako dar Boży. W czterdziestą rocznicę opublikowania encykliki Pawła VI Humanae vitae*, „Teologia i Moralność” 3 (2008), s. 127-149; *In vitro za parawanem szczęścia, etyki i sumienia. Szukając pozytywnych aspektów bieżącej debaty bioetycznej*, w: *Bioetyka personalistyczna wobec wyzwań biomedycyny*, red. Z. Wanat, Toruń 2011, s. 69-100. W tej problematyce badawczej ważnym osiągnięciem była redagowana monografia pt. *Bioetyka personalistyczna wobec wyzwań biomedycyny*, Toruń 2011. Warto wskazać jeszcze na krytyczne recenzje książek z zakresu tej tematyki.

d/. Ks. dr. hab. Zbigniew Wanat podejmował rozważania dotyczące ludzkiej wolności: *Jezus Chrystus drogą do prawdziwej wolności*, „Theologica Thoruniensia” 2 (2001), s. 243-258; *Trudny dar wolności w perspektywie biblijnego początku według nauczania Jana Pawła II*, „Paedagogia Christiana” (2002) nr 1, s. 21-31; powołania do miłości: „*Największa jest miłość*” (1 Kor 13, 13). *Szczęście nieustannie odkrywane*, „Theologica Thoruniensia” 2 (2001), s. 259-271; *Bóg jest miłością* (1 J 4, 8. 16). *Odkryć i przyjąć miłość – znaleźć szczęście*, w: *Mądrość życia. W szkole cnót chrześcijańskich*, red. M. Mróz, Toruń 2003, s. 111-131.

Cały dorobek przed habilitacją stanowił nie tylko przygotowanie do rozprawy, ale wytyczył priorytety dalszych badań. Te wiodące kwestie ciągle będą obecne w badaniach i dorobku po habilitacji ks. dr. hab. Z. Wanata. Więcej, to nie tylko kontynuacja osiągnięć, a co bardziej dalsze poszerzanie, a jednocześnie podejmowanie jeszcze bardziej znaczących szczegółowych kwestii.

Charakterystyka dorobku naukowego po habilitacji

Ks. dr. hab. Zbigniew Wanat po habilitacji w 2012 roku znacznie powiększył swój dorobek naukowy, który obejmuje jedną monografię *Hipokrates i sumienie. Teologiczny aspekt formacji moralnej pracowników służby zdrowia*, Pelplin 2019 oraz redakcję czterech monografii wieloautorskich, które ukazały się w Wydawnictwie Naukowym UMK:

1. *Dar życia. W 25 rocznicę publikacji instrukcji „Donum vitae”*, Toruń 2012,
2. *Rodzina sercem cywilizacji miłości. W dwudziestą rocznicę publikacji Listu do rodzin św. Jana Pawła II*, red. Z. Wanat, I. Werbiński, Toruń 2014,
3. *Odkrywać dar Chrztu świętego*, red. S. Suwiński, Z. Wanat, Toruń 2017,
4. *Żyć łaską Chrztu świętego*, red. S. Suwiński, Z. Wanat, Toruń 2017.

Ważnym i twórczym osiągnięciem naukowym jest także osiemnaście artykułów opublikowanych w czasopismach naukowych i opracowaniach zbiorowych, siedemnaście

recenzji książek, siedem recenzji wydawniczych opracowań i monografii naukowych oraz kilkadziesiąt recenzji artykułów naukowych przygotowanych dla czasopism teologicznych: „Family Forum”, „Roczniki Teologii Moralnej”, „Roczniki Teologiczne”, „Sosnowieckie Studia Teologiczne”, „Studia Gdańskie”, „Studia Pelplińskie”, „Forum Teologiczne”, „Studia Nauk Teologicznych PAN”, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, „Teologia i Moralność”.

Już ten wstępny, swoiście telegraficzny, obraz dorobku po habilitacji przedstawia się bardzo korzystnie i budzi uznanie. Jednocześnie zarysowuje ogólne zainteresowania oraz linie badawcze ks. dr. hab. Zbigniewa Wanata. To stosunkowo bogate piarstwo oraz jego zróżnicowanie tematyczne jest zdecydowanie zachęcające do bardziej szczegółowej analizy, wręcz budzi ciekowość naukową recenzenta.

a/. Po habilitacji ks. dr. hab. Z. Wanat – bardzo wyraźnie - nadal podejmował badania nad problematyką sumienia m.in. w związku z dyskusją wokół tzw. klauzuli sumienia, zwłaszcza w odniesieniu do służby zdrowia i etyki lekarskiej: *Profetyczny wymiar sprzeciwu sumienia*, „Teologia i Moralność” (2013) nr 2, s. 19-33; *Sumienie jako przymiot intelektu czy nakaz pochodzący od Boga?* w: *Humanizm chrześcijański w medycynie*, red. G. Świątecka, Gdańsk 2016, s. 9-20. Było to wejście w interesującą refleksję i wieloma nowymi elementami dyskursu naukowego. Także bogata jest refleksja ks. Z. Wanata wokół kwestii bioetyki i sumienia: *Obrona życia ludzkiego jako kwestia prawego sumienia*, „Teologia i Moralność” (2017) nr 2, s. 53-68; *Problem sumienia – kilka uwag o źródłach teologicznej refleksji nad rozpoznaniem dobra i zła*, w: *Przestrzeń sumienia w życiu publicznym. Materiały sesji naukowej zorganizowanej w Toruniu w dniach 18-19 listopada 2016 roku*, red. R. Wiśniewski, Toruń 2017, s. 13-16. W ten nurt rozwoju naukowego wpisuje się główny owoc badań i przemyśleń, tj. wspomniana monografia, która łączy rozważania teologicznomoralne z pastoralnym podejściem do środowiska medycznego. On będzie zaprezentowana oddzielnie.

b/. Po habilitacji w piśmiennictwie ks. dr. hab. Z. Wanata wybrzmiała twórczo problematyka sakramentu pokuty i pojednania: *Troska Benedykta XVI o kapłanów jako szafarzy sakramentu miłosierdzia*, „Studia Theologica Varsaviensia” 54 (2016) nr 2, s. 31-57 oraz *Spowiednik jako uczestnik rewolucji czułości. Na marginesie encykliki Evangelii Gaudium Papieża Franciszka*, „Studia Gdańskie” 38 (2016), s. 227-238. To także interesujące debaty w recenzjach naukowych książek.

Mając na względzie kwestie sakramentalne, autor podjął problematykę chrzcielną, w kontekście 1050 rocznicy chrztu Polski. Tak powstały dwie monografie: *Odkrywać dar Chrztu świętego*, red. S. Suwiński, Z. Wanat, Toruń 2017 i *Życ łaską Chrztu świętego*, red. S. Suwiński, Z. Wanat, Toruń 2017. Ks. dr hab. Z. Wanat, w artykule obcojęzycznym, analizuje także kwestie sakramentu małżeństwa: *Searching for People and Accompanying them on their Journey Back. Notes on the margins of the Pastoral Guidelines for Exhortation Amoris Laetitia of the Polish Episcopal Conference*, „Studia Gdańskie” t. 43 (2018), s. 187-202.

c/. Poglębiającą naukowo kontynuacją refleksji nad zagadnieniami bioetycznymi był tekst: *Dar życia ludzkiego – cud miłości Bożej czy cud biomedycyny?* opublikowany w zredagowanej przeze autora monografii: *Dar życia. W 25 rocznicę publikacji instrukcji „Donum vitae”*, red. Z. Wanat, Toruń 2012. Kolejny artykuł: *Odpowiedzialne rodzicielstwo w dobie absolutyzowania wolności*, ukazał się w monografii: *Rodzina sercem cywilizacji miłości. W dwudziestą rocznicę publikacji Listu do rodzin św. Jana Pawła II*, red. Z. Wanat, I. Werbiński, Toruń 2014, s. 67-86. Warto jeszcze odnotować tekst: *Problematyka śmierci i umierania w Nowej Karcie Pracowników Służby Zdrowia*, w: *Etyczne, medyczne i prawne dylematy wokół śmierci mózgu*, red. W. Sinkiewicz, R. Grabowski, Dom Wydawniczy Margrafen, Bydgoszcz 2017, s. 27-46. To przybliżenie ważnego dokumentu, który ma odniesienia w deontologii lekarskiej. Warto podkreślić, że autor po habilitacji recenzował książki dotyczące problematyki bioetycznej.

d/. W dalszych badaniach ks. dr hab. Z. Wanat ukazywał życie moralne: *Zwyczajna świętość*, „Studia Nauk Teologicznych PAN” 6-7 (2011-2012), s. 87-99; *Świadectwo wiary*, „Communio” 34 (2014) nr 2, s. 88-105; *Sprawiedliwość dzięki miłości w świetle encykliki Benedykta XV Deus Caritas est*, w: *Bóg jest miłością. Komentarz do encykliki Benedykta XVI*, red. W. Łużyński, Toruń 2015, s. 135-153; *Chrześcijańska roztropność. Porzucana czy porzucana?* „Ateneum Kapłańskie” 166 (2016) z. 3, s. 468-478. Cenny jest tekst obcojęzyczny; *The Timeless Nature of the Moral Message of St. John Paul II's Pilgrimages to Croatia*, w: *The Search for identity and its pastoral challenges. The theological legacy of John Paul II*, ed. D. Zagórski, Saša Horvat, Pelplin 2018, s. 55-73.

Cały zaprezentowany wyżej dorobek pisarski ks. dr. hab. Z. Wanata po habilitacji przedstawia się interesująco i twórczo. Autor znacząco powiększył swe osiągnięcia badawcze z poprzedniego etapu drogi naukowej. Wskazane artykuły oraz liczne recenzje naukowe

książek prezentują dużą wnikliwość badawczą i w wielu tekstach dostrzec można obiecujące wyniki własnych interdyscyplinarnych badań. Autor okazał się dobrym analitykiem, wrażliwym na współczesne nurty badawcze, także w piśmiennictwie obcojęzycznym. Jest otwarty w swych badaniach wobec zjawisk, które stanowią współczesną rzeczywistość ludzkiego, pielgrzymiego doświadczenia.

III. Omówienie i ocena monografii profesorskiej

Dotykanie kwestii sumienia jest zawsze pasjonującym spotkaniem ze szczególnie ważną sferą antropologii człowieka, jego ludzkiej godności i suwerenności moralnej, ale zawsze w odniesieniu do prawdy. Niezależnie jak szczegółowo rozeznaje się sumienie i jak je postrzega, to jednak pozostaje ono kategorią tożsamą z każdą osobą ludzką.

Wskazanie na sumienie ma jeszcze specyficzne odniesie do służby zdrowia. Oczywiście to w niczym nie zmienia samego generalnego rozeznania sumienia wobec każdego człowieka. Nie mniej jednak wydaje się, że w odniesieniu do lekarzy i całego personelu medycznego trzeba dodać jeszcze kolejne elementy i warto je dostrzegać.

W tym kontekście swoistym podsumowaniem dotychczasowych poszukiwań w głównym obszarze zainteresowań naukowych ks. dr. hab. Zbigniewa Wanata jest monografia: *Hipokrates i sumienie. Teologiczny aspekt formacji moralnej pracowników służby zdrowia*, Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2019 (ss. 373). W jej wstępnej analizie warto przypomnieć, że formacja moralna i zawodowa pracowników służby zdrowia, a przede wszystkim lekarzy, swoimi fundamentami greckimi sięga tzw. przysięgi Hipokratesa. Dlatego na przestrzeni dziejów cywilizacji ludzkiej, zwłaszcza europejskiej, układane są kodeksy deontologiczne i etyczne, które są świadectwem troski samego środowiska medycznego o jakość wykonywanego zawodu, a zwłaszcza o jego poziom etyczny.

Omawiane studium ks. dr. hab. Zbigniewa Wanata otwiera spis treści w języku polskim (s. 5-6), Contents (s. 7-8) i wykaz skrótów (s. 9-10). Z kolei po dość obszernym wstępie (s. 11-27) całość studium podzielona na pięć rozdziałów, a te z kolei na szczegółowe paragrafy.

Pierwszy rozdział nosi tytuł: „Współczesne uwarunkowania formacji moralnej” (s. 29-86). Wskazano najpierw na formację moralną wobec przemian społeczno-politycznych. Wskazywano także na formację moralną w kontekście „kryzysu prawdy”. Oczywiście należy także pamiętać, że formacja moralna mieści się w określonym klimacie sekularyzmu.

„Formacja sumienia głównym elementem formacji moralnej” to temat kolejnego rozdziału prezentowanej książki ks. dr. hab. Z. Wanata (s. 87-182). Przywołano biblijne

fundamenty interpretacji sumienia. Ciekawe są uwagi o trynitarnej perspektywie formacji sumienia. Ważnym jest wskazanie na profetyczną funkcję sprzeciwu sumienia.

Kolejny rozdział koncentruje się na tematyce: „Formacja moralna w świetle Ewangelii życia” (s. 183-249). Zrozumiały jest wskazanie najpierw na narodziny jako obdarowanie życiem. Mając na względzie życie przeanalizowano zbawczy sens choroby i cierpienia. Wreszcie, co wydaje się do pewnego stopnia zrozumiały, pojawił się temat: Dobra śmierć w drodze do pełni życia.

„Eklezjalno-sakramentalny aspekt formacji moralnej” przybliżono w czwartym rozdziale (s. 251-292). Wydaje się oczywistym formacja moralna jako zdaniem duszpasterskie w służbie zdrowia. Dobrze, że zwrócono uwagę na formację moralną w kontekście sakramentalnym. Dodano jeszcze obraz formacji moralnej w świetle wzorów osobowych.

Ostatni, tj. piąty rozdział, studium ks. Zbigniewa Wanata został zatytułowany: „Formacja moralna w perspektywie nadziei” (s. 293-323). Wskazano na uzasadnienie nadziei w formacji moralnej. To dało pewne podstawy do wskazania na formacyjny potencjał katolików świeckich. Wreszcie zamieszczono paragraf o tytule: „Formacyjne zasoby <<cyfrowego kontynentu>>”.

Od strony treściowej książkę zamyka zakończenie (s. 325-330). Natomiast od strony formalnej dodano jeszcze bibliografię, która podzielona została na: I. Dokumenty Kościoła i wypowiedzi papieży; II. Literatura; III. Źródła internetowe (s. 331-366) i dość obszerne streszczenie w języku angielskim: „Hippocrates and Conscience. Theological Aspect of the Moral Formation of Health Care Workers” (s. 367-373).

Oto dojrzała analiza zagadnienia odnoszącego się do relacji między nazwaną symbolicznie w tytule prawdą: „Hipokrates” oraz drugą określoną słowem: „Sumienie”. o dwie bardzo dynamiczne kategorie i realne w swych antropologicznych spotkaniach. Ciekawym dopełnieniem i jednocześnie jakimś wyjaśnieniem tytułu książki jest podtytuł: „Teologiczny aspekt formacji moralnej pracowników służby zdrowia”. Studium pokazuje w sposób bardzo przekonujący, że to wielka dynamika, bowiem skoncentrowana na człowieku, i to realizującym swoje powołanie w sferze służby zdrowia.

Ks. dr hab. Z. Wanat analizuje problematykę sumienia, pod kątem jego natury i funkcjonowania. Jednocześnie uwrażliwia na wartość życia ludzkiego. Tutaj wskazuje na słynne zdanie Hipokratesa: „Nikommu, nawet na żądanie, nie dam śmiercionośnej trucizny, ani nikomu nie będę jej doradzał, podobnie też nie dam nigdy niewieście środka poronnego”.

Te słowa brzmią szczególnie doniośle w czasach dramatycznej zmagania się między cywilizacją życia a cywilizacją śmierci.

Zatem ks. dr hab. Z. Wanat słusznie stawia pytania o tzw. przysięgę Hipokratesa. To pytania o jakość wykonywanego zawodu, w tym o jego poziom etyczny. „Nowe kwestie etyczne, przed którymi stają pracownicy służby zdrowia, domagają się od nich solidnego przygotowania i stałej formacji. Służy temu m.in. usystematyzowana refleksja, która przybrała postać dynamicznie rozwijającej się bioetyki” (s. 13). Wydaje się, że książka kandydata jest tutaj cenną systematyzacją i zarazem wprowadzeniem w dalsze badania.

Hipokrates i sumienie to zatem wielkie spotkanie, które wieloaspektowo wybrzmiewa w całym studium. Jak wskazuje autor „perspektywa teologiczna proponowanej refleksji oznacza nade wszystko odwołanie się do światła Bożego Objawienia, które bynajmniej nie umniejsza roli naturalnego rozumu, ale wzmacnia go i dopełnia tam, gdzie on dochodzi do kresu swoich możliwości” (s. 17). Teologiczny charakter refleksji nie umniejsza znaczenia naturalnego rozumu, ale wzmacnia go i dopełnia tam, gdzie on dochodzi do kresu swoich możliwości poznawczych. Ważnym źródłem prowadzonych badań nad formacją moralną jest nauczanie Kościoła katolickiego do pracowników służby zdrowia.

Z studium ks. dr. hab. Z. Wanata można łatwo wywnioskować, że pytania o formację moralną są współcześnie nie są na czasie. Kontekst wolności, liberalizmu, postmodernizmu i wizji współczesnego człowieka zdaje się zniechęcać do takich propozycji. Niekiedy postrzega się to nawet jako atak na wolność osobistą czy zagrożenie wobec autonomii ludzkiej. Funkcjonuje współcześnie kategoria posthumanizmu, która wręcz sprowadza człowieka do kategorii innych istot żyjących. Swoiste partnerstwo ekologiczne.

Dobrze, że ks. dr hab. Z. Wanat wskazuje, iż istniejące opracowania dotyczące formacji moralnej pracowników służby zdrowia podejmowały zwłaszcza dwa aspekty badawcze, teologiczno-moralny i pastoralny. Zwłaszcza w tym kontekście prezentowana monografia jest ciekawą propozycją całościowego ujęcia tematu, obejmując twórczo obydwa wspomniane aspekty. To jednak wskazuje jeszcze na potrzebę formowania tożsamości pracowników służby zdrowia i jakości wykonywanej przez nich pracy, przypominając o sumieniu i wartości życia ludzkiego od poczęcia do naturalnej śmierci.

Trzeba jeszcze dodać, że - wręcz nowatorskim osiągnięciem badawczym kandydata - jest dopełnienie rozważań wokół wspomnianych dwóch kwestii ukazaniem praktycznych aspektów formacji moralnej pracowników służby zdrowia. Tę misję Kościół katolicki spełnia na drodze sakramentalnej i przez wskazywanie osobowych przykładów ze środowiska medycznego. Prowadzone przez ks. dr. hab. Z. Wanata badania wskazują wyraźnie

na możliwości rozwoju działalności formacyjnej, zwłaszcza z zaangażowaniem katolików świeckich oraz współczesnych technologii informacyjnych.

Podstawową metodą badawczą, która została wykorzystana do przygotowania książki, była krytyczna analiza tekstów, zarówno źródłowych, jak i literatury przedmiotu. Wydaje się, iż rozeznane propozycje badawcze stanowiły dobry materiał wyjściowy dla podjętych badań. Jednocześnie, mając na względzie osiągnięte wyniki można wyrazić nadzieję, że publikacja ta może być potraktowana jako zaproszenie do dalszej dyskusji nad formacją moralną pracowników służby zdrowia. Co więcej, można doszukać się zachęty do przygotowania interdyscyplinarnej praktycznej pomocy formacyjnej. W tej pracy można byłoby wykorzystać wyniki badawcze prezentowanej monografii.

Propozycja badawcza ks. dr. hab. Z. Wanata jest interesującym doświadczeniem wokół teologicznych aspektów formacji moralnej pracowników służby zdrowia. Autor umiejętnie konfrontuje szeroką bazę kościelnego nauczania teologicznego ze sferą pastoralną oraz bioetyczną. Wydaje się, że te rzeczywistości winny harmonijnie tworzyć środowisko troski oraz odpowiedzialności za człowieka, zwłaszcza chorego, cierpiącego i wymagającego pomocy medycznej. Jest to bowiem ciągle pole dla wielopłaszczyznowej formacji sumienia.

Rozprawa profesorska ks. dr. hab. Zbigniewa Wanata jest oryginalnym i twórczym studium badawczym. Nacechowana jest dużą systematyką poznawczą. Nie jest to jednak jeszcze jeden podręcznik czy formacyjne kompendium. Jest to jednak interesujące i pogłębione studium naukowe, które stanowi ważny wkład w szeroką debatę wokół teologicznych aspektów formacji moralnej pracowników służby zdrowia. Monografia profesorska stanowi świadectwo całego dorobku naukowego ks. dr. hab. Z. Wanata oraz jego wysoki poziom pracy naukowej. Praca ta jest wyraźnym ukoronowaniem dotychczasowej intelektualnej drogi, znaczonej tekstami, wieloma artykułami i drobniejszymi przyczynkami, które doprowadziły do tak znaczącej syntezy.

IV. Opieka naukowa i kształcenie młodej kadry

Po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego ks. dr. hab. Zbigniew Wanat trzy razy uczestniczył w postępowaniu habilitacyjnym, przygotowując recenzje dorobku naukowo-dydaktycznego i organizacyjnego oraz monografii. Świadczy to o szerokim uznaniu środowiska naukowego.

1. Ks. dr Adam Sikora, *Europejskie standardy bioetyczne w perspektywie dialogu cywilizacyjnego*, Poznań 2013, WT UAM w Poznaniu;

2. Ks. dr Jan Kalniuk, *Pasterska posługa kapłana w kontekście daru i zadania. Aspekt teologicznomoralny*, Kraków 2014, WT UPJPII w Krakowie;

3. Ks. dr Andrzej Pryba, *Instytucjonalne działania wobec rodziny na terenie województwa wielkopolskiego w latach 1999-2009. Inspiracje teologiczne w praktyce powiatowych centrów pomocy rodzinie*, Pelplin 2014, WT UAM w Poznaniu.

Ks. dr hab. Z. Wanat prowadzi systematycznie seminarium naukowe co jest przykładem troski o rozwój naukowy młodych pokoleń. Dlatego znacząca jest opieka naukowa nad doktorantami i osobami ubiegającymi się o nadanie stopnia doktora. Jeden obroniony i otwarte dwa przewody:

1. Ks. mgr lic. Andrzej Piernikarczyk, *Błogosławiona Maria Marta Wiecka jako wzór świętości osób pełniących dzieła miłosierdzia* (stopień doktora teologii nadany Uchwałą Rady WT UMK z dnia 30.11.2016 r.).

Dwa otwarte przewody doktorskie:

1. Ks. mgr lic. Wojciech Retman, *Posługa duchowa osobom przebywającym w hospicjum w Domu Sue Ryder*, data otwarcia: 24.05.2013 r.

2. Ks. mgr lic. Dariusz Kułakowski, *Duchowość małżeńska według materiałów formacyjnych Stowarzyszenia Wiernych „Spotkania Małżeńskie”*, data otwarcia: 17.09.2013 r.

Po habilitacji ks. dr hab. Z. Wanat przygotował trzynaście recenzji doktoratów:

1. Ks. mgr lic. Krzysztof Naczka, *Życie oddane Bogu w świetle orędzi przekazanych Vassuli Ryden* (obrona 11.12.2012, WT UKSW w Warszawie); 2. Ks. mgr lic. Marek Zbaracki, *Postawy wobec osób niepełnosprawnych a preferowane wartości instruktorów pracujących w warsztatach terapii zajęciowej w świetle literatury i badań własnych* (obrona 3.12.2013, WT UKSW w Warszawie); 3. O. mgr lic. Norbert Ariel Cebula, *Odpowiedzialność kierowcy za bezpieczeństwo na drodze. Studium teologiczno-moralne* (obrona 4.12.2014, WT UP JPII w Krakowie); 4. O. mgr lic. Bartłomiej Stypa, *Odpowiedzialność spowiednika za życie duchowe małżonków* (obrona 25.09.2015, WT KUL w Lublinie); 5. Mgr lic. Paweł Adam Makowski, *Problemy moralne dyplomacji w nauczaniu Jana Pawła II* (obrona 2.12.2015, WT UAM w Poznaniu); 6. Ks. mgr lic. Krzysztof Stanibuła, *Chrześcijańska formacja moralna jako droga do dojrzałej osobowości w świetle publikacji G. W. Allporta* (obrona 17.12.2015, WT KUL w Lublinie); 7. Mgr lic. Lidia Szymańska, *Przesłanie moralne sakramentów uzdrowienia w nauczaniu Jana Pawła II* (obrona 21.06.2016, WT UKSW w Warszawie); 8. Ks. mgr lic. Sebastian Konrad Kijaka, *Założenia ideowe ośrodków*

hospicyjno-paliatywnych w Polsce. Studium teologicznomoralne (obrona 13.12.2016, WT UKSW w Warszawie); 9. Mgr lic. Anna Małgorzata Stram, *Problem kryzysu cnoty wstydlivosti w świetle nauczania Kościoła i wybranej literatury teologicznomoralnej* (obrona 5.06.2017, WT UP JPII w Krakowie); 10. Mgr lic. Małgorzata Pyć, *Duch Święty w formacji sumienia. Studium na podstawie publikacji polskich teologów moralistów okresu posoborowego* (obrona 28.09.2017, WT KUL w Lublinie); 11. Mgr lic. Paweł Bieńkowski, *Moralny wymiar odpowiedzialności artystycznej w świetle twórczości przedstawicieli polskiej muzyki rap* (obrona 23.01.2018, WT UKSW w Warszawie); 12. Mgr lic. Alena Androsik, *Wiara w Boga jako fundament chrześcijańskiego życia moralnego według ks. Leona Haroszki MIC (1911-1977)* (obrona 21.06.2018, WT KUL w Lublinie); 13. Mgr lic. Magdalena Tafelska, *Dietricha von Hildebranda odpowiedź na wartość w relacji lekarz-pacjent. Studium aksjologiczno-etyczne* (obrona 18.02.2019, WT UAM w Poznaniu).

Warto jeszcze dodać, że ks. Z. Wanat od początku pracy akademickiej był opiekunem dwudziestu dziewięciu obronionych prac magisterskich (5 na UKSW i 24 na UMK) i dwudziestu trzech obronionych licencjatów zawodowych (17 na UKSW i 6 na UMK) oraz recenzentem czterdziestu jeden prac magisterskich i siedmiu licencjatów zawodowych.

Jest to znaczący dorobek ks. dr. hab. Z. Wanata w płaszczyźnie pracy w zakresie troski o kształcenie młodych kadr naukowych. Na duże uznanie zasługuje tak duża ilość recenzji doktorskich, i to w tak różnych ośrodkach akademickich, co świadczy o ich uznaniu dla dorobku i osiągnięć badawczych kandydata. W sumie to szeroka i odpowiedzialna opieka naukowa w różnych procesach pracy i pracy akademickiej.

V. Popularyzacja nauki

Ks. dr hab. Zbigniew Wanat w działalności popularyzującej naukę realizował się poprzez czynny udział w konferencjach naukowych oraz zaangażowanie w ich organizację.

1. Zaangażowanie organizacyjne

Po uzyskaniu habilitacji ks. dr hab. Z. Wanat był współorganizatorem, jako kierownik naukowy, międzynarodowej konferencji naukowej z okazji 1050 rocznicy chrztu polski na temat: *Chrzest święty – dar i wyzwanie* (Toruń, 21-22.04.2016). Udział w konferencji wzięli naukowcy z zagranicznych ośrodków, m.in. z Uniwersytetu Komenskigo w Bratysławie (Słowacja), Uniwersytetu Nawarry w Pampelunie (Hiszpania) i Papieskiego Uniwersytetu Urbaniana w Rzymie. Ks. Z. Wanat od kilkunastu lat pełni funkcję

koordynatora na Wydziale Teologicznym UMK *Toruńskiego Festiwalu Nauki i Sztuki*. W roku 2019 to wydarzenie odbyło się już po raz 19-ty, a tematem wiodącym festiwalu było *Oblicze komunikacji*.

Do działalności ks. dr. hab. Z. Wanata o charakterze popularnym można zaliczyć także cykl wykładów w roku akademickim 2018/2019 w klasztorze Sióstr Karmelitanek Bosych w Łasinie o moralnych aspektach nauczania Kościoła. Także przykładem popularyzowania współczesnego nauczania Kościoła wśród młodzieży było wystąpienie podczas XIII Dnia Papieskiego w Toruniu VII LO im. Wandy Szuman w Toruniu, *Bł. Jan Paweł II – Papież dialogu z młodymi* (Toruń, 22.10.2013).

2. Udział w konferencjach naukowych

Kandydat, po habilitacji, ks. dr hab. Z. Wanat w sposób czynny uczestniczył w kilkunastu konferencjach i spotkaniach naukowych odnoszących się głównie do problematyki teologicznej. Z problematyki sumienia można wskazać wystąpienie podczas Ogólnopolskiego Spotkania Naukowego Stowarzyszenia Teologów Moralistów: *Profetyczny wymiar sprzeciwu sumienia* (Zakopane, 10.06.2013), XIII Gdańskich Spotkań z Etyką Lekarską: *Sumienie jako przymiot intelektu czy nakaz pochodzący od Boga?* (Gdańsk, 16.04.2016), XXII Colloquia Torunensia i udział w panelu eksperckim: *Problem sumienia – kilka uwag o źródłach teologicznej refleksji nad rozpoznaniem dobra i zła* (Toruń, 18.11.2016), a także podczas XVII Sympozjum Teologicznego nt. „*Evangelium vitae* o nową kulturę życia”: *Obrona życia ludzkiego jako kwestia prawego sumienia* (Kazimierz Biskupi, 22.02.2017).

Natomiast zagadnienia sakramentologii moralnej podejmowane były podczas Spotkań Formacyjnych Prowincji św. Franciszka z Asyżu w Polsce: *Współczesne problemy w posłudze sakramentu pokuty i pojednania* (Pakość, 25.04.2014), Ogólnopolskiego Spotkania Naukowego Stowarzyszenia Teologów Moralistów nt. „Sakrament pokuty – współczesne wyzwania. W 30-lecie *Reconciliatio et paenitentia* Jana Pawła II i przewodniczenia sesji III *Wokół problematyki zadośćuczynienia* (Licheń, 16.06.2014), Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej nt. „Oblicza miłosierdzia. Przesłanie moralne Kościoła” – wykład: *Miłosierdzie – miłość potężniejsza niż grzech* (Lublin, 9.12.2015).

Ks. dr hab. Z. Wanat zabierał głos na temat nauczania współczesnych papieży podczas Ogólnopolskiego Spotkania Naukowego nt. „Teologia moralna wobec ekologicznej perspektywy ochrony środowiska” i przewodniczył sesji II *O ekologii z różnych perspektyw* (Warszawa, 15.06.2015), Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej nt. „Implikacje

teologicznomoralne adhortacji *Amoris laetitia*”, *Towarzystwo małżonkom na forum internum w świetle adhortacji Amoris laetitia* (Nysa, 13.06.2017) oraz podczas Międzynarodowej Konferencji Naukowej nt. „In search of the truth. From Nicolaus Copernicus to Benedict XVI”: *Prawda jako korelat sumienia w nauczaniu Benedykta XVI* oraz przewodniczenia panelowi: *Moralny wymiar prawdy* (Toruń, 17.04.2018).

Przegląd ten pokazuje, co należy podkreślić, że ks. dr hab. Z. Wanat brał czynny udział w konferencjach o charakterze międzynarodowym oraz krajowym. To świadczy o jego twórczej obecności w wiodących nurtach współczesnej debaty z zakresu teologii moralnej oraz innych dyscyplin.

To ważna sfera działalności popularyzatorskiej ks. dr. hab. Z. Wanata. Dobrze, że ta płaszczyzna rozwoju naukowego kandydata od czasu habilitacji prezentuje się także pozytywnie i rozwojowi. Zatem działalność naukowo-badawcza ma swe przełożenie na interesującą przejawy działalności popularyzującej naukę. To znak swoistej przydatności praktycznej tak bardzo potrzebny dla uniwersytetu oraz wydziału.

VI. Informacje uzupełniające

Warto jeszcze dodatkowo wskazać i na tę płaszczyznę dorobku, który w całym obrazie może być cennym dopowiedzeniem czy uzupełnieniem obrazu ks. dr. hab. Z. Wanata.

1. Współpraca międzynarodowa i towarzystwa naukowe

Ks. dr hab. Z. Wanat należy do stowarzyszenia naukowego *Bioethicists in Central Europe*. Prowadził badania naukowe w Wiedniu w ramach realizacji projektu badawczego „Hipokrates i sumienie”. Badania naukowe i wykłady na Uniwersytecie Kościelnym św. Damazego w Madrycie w ramach Programu Erasmus+ (26-20.11.2018) i współpraca katedr Teologii Moralnej obu uniwersytetów oraz powołanie na Wydziale Teologicznym UMK w Toruniu zespołu badawczego „Bible, Hermeneutics and Morality” (2019).

Od ponad dwudziestu lat ks. dr hab. Z., Wanat uczestniczy w spotkaniach i pracach Stowarzyszenia Teologów Moralistów. W kadencji 2016-2019 należał do Komisji Rewizyjnej. Jest członkiem Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Od 2013 r. należy do rady naukowej rocznika „Perspectiva”.

2. Funkcje organizacyjne i nagrody w UMK

Uchwałą nr 122 Senatu UMK z 30.10.2012 r. ks. dr hab. Z. Wanat został powołany w skład Komisji Oceniającej UMK na lata 2012-2016 i ponownie na lata 2016-2020. W latach

2012-2016, a także w obecnej kadencji 2016-2020 jest członkiem Wydziałowej Rady ds. Dydaktyki i Efektów Kształcenia oraz członek Wydziałowej Rady ds. Jakości Kształcenia na Wydziale Teologicznym UMK. W roku akademickim 2016/2017 był kierownikiem podyplomowego studium w zakresie bioetyki na Wydziale Teologicznym UMK, a od roku 2017 jest kierownikiem katedry Teologii Moralnej i Duchowości.

Za zaangażowanie na polu naukowo-badawczym oraz organizacyjnym na rzecz uniwersytetu ks. dr hab. Z. Wanat otrzymał w 2016 r. zespołową Nagrodę Rektora UMK III stopnia, dwa wyróżnienia Rektora UMK w roku 2012 i 2014 oraz wyróżnienie w roku 2017.

To ważne elementy oceny wskazujące na wielopłaszczyznową aktywność ks. dr. hab. Z. Wanata. Ma ona nie tylko charakter uczelniany, ale także ogólnopolski i międzynarodowy. Jest to cenne, jeszcze jedno osiągnięcie dla całokształtu oceny kandydata.

Wnioski końcowe

W oparciu o przedstawione opinie i osobiste przekonanie o bardzo pozytywnym wkładzie w działalność naukowo-dydaktyczną i organizacyjną Kandydata do tytułu naukowego. Uprzejmie wnioskuję do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o pozytywny wniosek do Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułu Naukowego o uznanie bardzo aktywnej działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej ks. dr. hab. Zbigniewa Wanata za uzasadnioną podstawę do nadania mu tytułu naukowego profesora nauk teologicznych.

Zaprezentowany dorobek kandydata jest bardzo cenny i twórczy w rozwój nauk teologicznych oraz prezentuje on niepodważalne atuty naukowe i dydaktyczne. Spełnia bowiem wszystkie warunki wymienione w art. 26.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku *O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki* (Dz. U. Nr 65, poz. 595) i w Dzienniku Ustaw R P z dnia 27 września 2017 roku, poz. 1789: Obwieszczenie Marszałka Sejmu R P z dnia 15 września 2017 roku w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu *Ustawy o Stopniach naukowych i Tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki* (R. 3, art. 26, pkt 1-3).

Bp prof. dr hab. Andrzej F. Dziuba

Łowicz, dnia 20 grudnia 2019 roku